

Het grijze gevaar ontleed

Paula van der Brug, projectleider CBS

Dat de vergrijzing op de loer ligt, weten we. Als een oude wolf, op zoek naar een makkelijke prooi. Maar hoe dicht is het gevaar eigenlijk al genaderd? En geven wij de strijd zomaar op, of bedenken we een list? Het CBS brengt in kaart hoe we ervoor staan. Zodat we kunnen vaststellen waar onze ontspanningsmogelijkheden liggen en waar de eerste slachtoffers te verwachten zijn.

‘De roze babyboom van net na de oorlog wordt langzaam grijs’

Paula van der Brug leidt het project ‘Geïntegreerde Informatievoorziening Vergrijzing’ van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Dit uitgebreide onderzoek brengt in kaart voor welke groepen in onze samenleving de vergrijzing de grootste financiële gevolgen heeft. De studie is een logisch gevolg van de kabinetsbeslissing om vergrijzing als speerpunt in het beleid aan te wijzen.

Grijze druk

‘De roze babyboom van na de oorlog wordt langzaam grijs. Nu is 14 procent van de totale bevolking 65-plus, over tien jaar is dat 17 procent, en op het hoogtepunt – in 2040 – is 24 procent van onze bevolking ‘vergrijsd’. In dezelfde periode neemt de ‘grijze druk’ (de verhouding tussen 65-plussers en de zogenoemde productieve bevolkingsgroep) toe van

23 naar 44 procent. En ook in de jaren daarna neemt deze grijze druk maar weinig af. In de media komt deze problematiek bijna dagelijks aan de orde. Er zijn veel vragen, maar nog weinig antwoorden. Dat is ook niet zo gek. Het probleem is, in ieder geval in deze omvang, relatief nieuw.’

De effecten op maatschappelijk en economisch vlak zijn groot, dat is wel duidelijk. Maar hoe groot, en bij welke groepen de gevolgen het hardst zullen aankomen, dat weet eigenlijk nog niemand precies. Toch is het van enorm belang dat bedrijven en overheidsorganen goed en tijdig op de situatie kunnen inspelen. Daarvoor zijn cijfers nodig. Onafhankelijke en betrouwbare cijfers. Want de beslissingen die zij daarop moeten baseren zouden best eens ingrijpend kunnen zijn.

De mythe van 70% pensioen

Veel mensen blijven het antwoord schuldig op de vraag hoeveel pensioen ze opbouwen. Daarna zal men waarschijnlijk afgaan op de pensioenregeling. Daarin staat meestal dat per dienstjaar een bepaald percentage van het (laatstverdiende) salaris aan pensioen wordt opgebouwd. Algemeen gebruikelijk is nog steeds dat pensioenregelingen het mogelijk maken op die manier 65 of 70% van het gemiddelde of laatstverdiende salaris aan pensioen te bereiken.

De werkelijkheid is anders. De meeste werknemers halen die 70% niet. Ze zijn later begonnen met werken, stoppen eerder, zijn er tussenuit geweest of hebben in deeltijd gewerkt. De gemiddelde werknemer die met pensioen gaat, komt niet verder dan een niveau van ruwweg 50%.

Toch lijkt veel beleid de laatste jaren te zijn ingegeven door de notie dat Nederlanders massaal overmatig pensioen opbouwen. Daarom zijn de fiscale mogelijkheden voor lijfrentes beperkt, zijn prepensioenregelingen niet meer gefaciliteerd en gelden er beperkingen voor de hoogte van het op te bouwen ouderdomspensioen. Wellicht wordt de beeldvorming bij de beleidsmakers vooral beïnvloed door diegenen die hun gehele loopbaan doorbrengen in dienst van één werkgever en aldus met een keurig pensioen naar huis gaan.

De werkelijkheid is anders. Hoe anders weten we niet precies. Daarom is het heel goed dat het CBS informatie verzamelt over de feitelijke opbouw van ouderdomspensioenen. Het CBS wil een beeld krijgen van de feitelijke inkomensituatie van huidige en toekomstige gepensioneerden. Het Algemeen Pensioenfonds KLM onderschrijft het belang van doelmatig en doelgericht onderzoek dat kan bijdragen aan de kwaliteit van toekomstige pensioenontwikkelingen en doet daarom mee aan een pilot van het CBS.

De missie van het CBS luidt: 'het samenstellen en publiceren van onbetwiste, samenhangende en actuele statistische informatie die relevant is voor praktijk, beleid en wetenschap.' Dat gebeurt onafhankelijk van welke groepen of personen dan ook. Daarom zijn in de centrale commissie voor de statistiek ook alle doelgroepen vertegenwoordigd. Deze commissie bepaalt aan welke cijfers en onderzoeken de grootste behoefte is. Stelregel is dat uitkomsten van onderzoeken altijd worden gepubliceerd, ongeacht de uitkomst. Het trekken van conclusies uit de geleverde cijfers laat het CBS aan andere partijen over.

Drie pijlers

Van der Brug: 'Daarom werken we bij het CBS aan een zo volledig mogelijk beeld van de gevolgen van vergrijzing. Met in eerste instantie een beeld van de hele bevolking op basis van gemiddelden en grote lijnen. Dat beeld vullen we daarna zo snel mogelijk in met meer details van de financiële situatie van verschillende groepen ouderen van morgen. Zo kunnen we een realistische inschatting maken van hun afhankelijkheid van algemene voorzieningen. We hebben het project gebouwd op de drie bekende pijlers: de AOW-gerechtigden, de groep met arbeidsgerelateerde pensioenaanspraken en de groep met individuele aanspraken. De eerste cijfers over de AOW-gerechtigden geven onder andere aan, dat op dit moment één op de zeven mensen geen volledig recht op een AOW-uitkering heeft opgebouwd. Bijvoorbeeld doordat zij een beperkt arbeidsverleden in Nederland hebben. De huidige dertigers hebben overigens het meeste last van deze 'gemiste AOW-rechten'. Daardoor kunnen veel mensen onder de bijstandsgrens terechtkomen.'

Pittige budgettaire aanpassingen

Terwijl het voor de hand ligt dat we, om structurele armoede te voorkomen, hiervoor oplossingen gaan bedenken, dringt een realistische vraag zich ook steeds nadrukkelijker aan ons op: hoe houden we onze AOW- en zorgvoorzieningen betaalbaar? Volgens publicaties van onder andere het Centraal Plan Bureau (CPB) zijn pittige budgettaire aanpassingen of pijnlijke maatregelen noodzakelijk.

Zoals AOW-belasting, vermindering of afschaffing van de hypotheekrente en beperking van kinderbijslag. Zulke ingrepen hebben logischerwijs invloed op de koopkracht en op het vertrouwen van mensen in de toekomst en in de rol van de overheid. En dus ook op de marktpositie van onder andere pensioenproducten.

De kunst zal zijn om de balans te vinden tussen welvaart en koopkracht aan de ene kant en economische continuïteit aan de andere kant. Naast de AOW is het pensioen daarvoor een bepalende factor.

Toekomstbeeld persoonlijk inkomen

'Pensioenaanspraken via de arbeidsrelatie vormen een grote en tot nu toe ondoorzichtige groep' vertelt van der Brug. 'Het CBS kan combinaties maken op basis van versleutelde sofinummers en de deelnemersbestanden van de 170 grootste pensioenfondsen in Nederland. Hiermee is de dekking 90% voor de pensioendeelnemers en 95% voor de aanspraken. Zo ontstaat een toekomstbeeld van het persoonlijk inkomen van (groepen) mensen in Nederland. Door de sofinummers om te zetten in onherkenbare codes, is de privacy gewaarborgd.'

Op dit moment voert het CBS een pilot uit met een data-uitvraag bij ABP, PGGM, samen goed voor een kwart van de pensioendeelnemers in Nederland, en enkele partijen uit het bedrijfsleven, waaronder het Algemeen Pensioenfonds KLM. Zodra deze methode is uitgewerkt en getest, kan het CBS stapsgewijs de informatie uit de genoemde 170 bestanden verzamelen, al deze gegevens combineren en de kwetsbare groepen definiëren.

Totaalbeeld verder invullen

'Op min of meer dezelfde manier zullen we mensen met individueel opgebouwde pensioenen in beeld brengen. Dit doen we via het Centrum voor Verzekeringstatistiek van het Verbond van Verzekeraars met informatie over pensioenen, lijfrentes, koopwettelijke, etc.'

'Gaandeweg kunnen we dan het totaalbeeld steeds verder invullen. In 2007 moet het beeld compleet zijn. Tussentijds zullen we waarschijnlijk ook al gegevens naar buiten brengen. Hoe beter we het 'grijze gevaar' kennen, hoe beter we het kunnen bestrijden.'